

Motion till riksdagen 2005/06:Ju28

**av Beatrice Ask m.fl. (m)
med anledning av prop. 2005/06:123**

En modernare kriminalvårdslag

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Inledning	2
4	Regeringens proposition: En återgång till halvtidsfrigivning.....	4
4.1	Utslussningsåtgärderna halvvägshus och utökad frigång	4
4.2	Vårdvistelse.....	4
5	Moderat politik för en kriminalvård värd namnet	5
5.1	Motivation och konsekvens.....	5
5.2	Återupprätta arbetslinjen	5
5.3	Förbättra programverksamheten.....	6
5.4	Bekämpa missbruket	6
5.5	Lös platsbristen	6
5.6	Fokusera på personalens roll	7
5.7	Öppna för ökat entreprenörskap inom kriminalvården.....	7
5.8	Förbättra utslussningen i frihet efter avtjänat straff.....	7

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår proposition 2005/06:123, och ålägger regeringen att återkomma med ett sammanhållet förslag till ny lag om kriminalvård i anstalt.
2. Riksdagen begär att regeringen återkommer med ett mer preciserat förslag till vårdvinstelse i enlighet med vad som anförs i motionen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om planerad introduktion i arbetslivet.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om motivation och konsekvens inom kriminalvården.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om återuppriktande av arbetslinjen.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en förbättrad programverksamhet.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att bekämpa missbruket på anstalterna.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om platsbristen på landets fångelser.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om personalens roller och utbildning.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett ökat entreprenörskap inom kriminalvården.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förbättrad utslussningsverksamhet.

3 Inledning

Statens ansvar för brottsligheten tar inte slut när en brottsling döms till fångelse. Det är tvärtom då som den verkliga utmaningen börjar – att genom frihetsberövande både straffa och återanpassa en dömd brottsling, på ett konstruktivt och framåtsyftande sätt.

Fångelsestraffet har debatterats i alla tider. Vi menar att fångelsestraffet fyller flera viktiga funktioner. Det individuella ansvaret understryks: Den som inte följer lagar och regler kan straffas genom att hans eller hennes frihet beskärs. Straffet signalerar också att vissa brott är av den allvarsgrad att den fundamentala friheten – friheten att fritt röra sig – temporärt beskärs. Det sänder en signal att samhället inte tolererar grova brott. Straffet syftar också till att ändra på kriminella beteenden, samtidigt som brottsoffer och övriga samhället skyddas från fortsatt brottslighet.

Det ovan sagda ställer stora krav på kriminalvårdens innehåll och form. Det yttersta ansvaret för detta åvilar den socialdemokratiska regeringen och dess justitieminister.

Kriminalvården i Sverige har stora problem. En rad offentliga rapporter har kritiserat bristerna i verksamheten, och återfallsstatistiken talar sitt tydliga

språk. Inom vissa brottskategorier återfaller så många som 80 procent i brott inom tre år efter frigivningen. Inom kriminalvården har regeringens misslyckande att skapa ett fungerande rättsväsende kommit i särskilt tydlig dager.

Situationen på de flesta anstalter är problematisk. Narkotikamissbruket är utbrett och de intagna tvingas ofta in i gängkonstellationer för att klara vardagen. Klimatet på landets fängelser har blivit tuffare. De intagna mår sämre och anstalterna blir mer otrygga. Färre vårdare per intagen leder till att vårdarnas möjlighet att förhindra bråk försämras. Säkerheten för intagna och personal minskar. Överbeläggningen bidrar till att situationen blivit ohållbar, såvitt avser både säkerhet och innehåll inom kriminalvården. Några av våra allra värsta brottslingar lyckades ta sig ut från de högst säkerhetsklassade fängelserna under 2003 och 2004. Spektakulära fritagningar där man utifrån forcerat murar och grindar har genomförts. Detta är oacceptabelt. Allmänhetens och fängelsepersonalens säkerhet hotas av rymningar och fritagningar. Förtroendet för kriminalvården har allvarligt skadats.

Även personalsituationen är ohållbar. Vårdarens vanligaste utbildningsbakgrund är tvåårigt gymnasium eller kortare. De som anställs som vårdare får en fem veckors introduktionsutbildning, följt av 24 veckors internutbildning. Fortsättningsutbildningen ges dock inte till alla anställda eftersom den anses vara förhållandevis dyr och utbildningen till stora delar bedrivs på arbetstid. Personalomsättningen är bitvis hög och verksamheten klaras periodvis med många vikarier.

Resultatet är att verksamheten inte når målen: Svensk kriminalvård är inte *vård*, utan har mer eller mindre återgått till forna tiders internering. Priset betalas i form av återfall i brott, ett mer otryggt samhälle – och ett stort antal dömda som aldrig ges en chans att återkomma till samhället och ett liv i frihet, utan kriminalitet.

Regeringen föreslår i förevarande proposition ett antal reformer i syfte att skapa en modernare kriminalvårdslag.

Det är symptomatiskt att regeringen endast behandlar lagen utan att ta ett större, mer visionärt grepp om kriminalvården, dess innehåll, mål och omfattning. Regeringens förslag enligt den aktuella propositionen behandlar inte heller hela kriminalvårdslagen utan endast vissa delar: främst förslag som förkortar vistelsetiderna på anstalt. Vi anser att kriminalvården i allmänhet och lagen om kriminalvård i anstalt i synnerhet hade bort behandlas som en helhet.

Fel! Okänt namn på

4 Regeringens proposition: En återgång till halvtidsfrigivning

4.1 Utslussningsåtgärderna halvvägshus och utökad frigång

Regeringens förslag om vistelse i halvvägshus samt utökad frigång öppnar i praktiken för en halvering av vissa strafftider som redan i dag av många uppfattas som för korta. Vi motsätter oss detta.

Vi anser att möjligheter till incitamentsstrukturer inom kriminalvården bör utökas. Gott uppförande skall premieras, och misskötsel skall få tydliga konsekvenser. Uppförandet skall ha direkt påverkan på den villkorliga frigivningen.

Vår grundinställning är att utdömt fängelsestraff skall avtjänas. Villkorlig frigivning skall kunna bli möjlig först efter det att två tredjedelar av strafftiden har avtjänats. Vid bedömningen av om frigivning kan bli aktuell skall stor hänsyn tas till hur den enskilde skött sig under fängelsetiden. Om han eller hon har deltagit i den programverksamhet som anses befogad för rehabilitering, medverkat till behandling av eventuella missbruk, skött sina permissioner etc. kan villkorlig frigivning komma i fråga. Vid allvarlig misskötsel såsom rymning bör frigivningen skjutas upp eller helt utebli, innebärande att den intagne får sitta hela strafftiden.

Fortfarande kommer många direkt från slutna avdelningar till friheten utan någon form av utslussning. Många intagna friges dessutom till en markant sämre social situation i dag jämfört med för tio år sedan. Frigivningsförberedelserna bör därför förbättras.

Förslagen om halvvägshus och utökad frigång syftar enligt regeringen till att förbättra utslussningen. Regeringen bortser emellertid från att tidigare frigivning och utökad frigång måste kopplas till uppförande på anstalterna, vilket flera tunga remissinstanser påpekat, bland andra Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Justitiekanslern och Mobilisering mot narkotika. Regeringens förslag innebär kortare vistelsetider på anstalt generellt, medan det centrala förmånssystemet återigen skall utredas. Vi motsätter oss detta och hemställer att regeringen kombinerar utslussnings- och frigångsförmåner med tydliga krav på uppförande och beteende.

4.2 Vårdvistelse

Den som är i behov av vård för missbruksproblematik kan i dag verkställa straffet enligt så kallad § 34-behandling: placering i behandlings- eller familjehem. Tanken på vårdvistelse är riktig, eftersom vissa kategorier av brottslingar har behov av behandling för olika typer av problematik. Inte minst är detta sant för lagöverträdare med psykiska problem. Om fängelseförbudet för psykiskt störda lagöverträdare ersätts med ett tillräknelighetsrekvisit, såsom

tidigare föreslagits, är möjligheterna till vård inom ramen för ett fängelsestraff än mer centrala.

Innan placeringen görs en bedömning av den beräknade vårdtiden. Inte sällan är denna längre än tiden fram till villkorlig frigivning. Då tidpunkten för när villkorlig frigivning blir aktuell har passerats finns inga lagliga möjligheter att kvarhålla en dömd i § 34-behandling, i syfte att fullfölja vården. Mer än hälften av dömda i denna typ av behandling fullföljer aldrig sin planerade vård. Hälften av dem som kvarstannar i vård efter datumet för villkorlig frigivning avbryter behandlingen inom tre dagar. Detta är ett problem för individen och ett problem för samhället, eftersom rehabiliteringen inte fungerar.

Möjligheten att avtjäna delar av fängelsestraffet på ett vårdhem eller motsvarande bör ses som en ömsesidig överenskommelse mellan den intagne och samhället. Därför bör det ställas upp villkor om en skyldighet att fortsätta behandlingen efter den överenskommelse man gjort då behandlingen påbörjades. Villkorlig frigivning bör inte komma i fråga innan den avtalade vårdtiden är genomförd. Den som avbryter behandlingen i förtid bör inte få tillgodoräkna sig tiden såsom avtjänad strafftid. Avbrottet i sig skall räknas som misskötsel och påverka tiden för villkorlig frigivning.

Vi hemställer att regeringen återkommer med förslag till lagtext i enlighet med ovan sagda.

5 Moderat politik för en kriminalvård värd namnet

5.1 Motivation och konsekvens

Möjligheterna till uppmuntran och motivation inom kriminalvården bör utökas. Gott uppförande skall premieras genom förmåner och liknande, samtidigt som misskötsel bör få tydliga konsekvenser.

Ett nytt motivationssystem med belöning och konsekvens bör därför införas. Vardagliga privilegier såsom tv i cellen kan tjäna som incitament till förbättringar. En egen tv kan vara den första belöningen för ett bra uppförande snarare än en självskriven rättighet. Villkorlig frigivning efter det att två tredjedelar av straffet avtjänats förutsätter att den intagne följt de regler som gäller för verksamheten, både vad avser behandling eller arbete, och vanliga vardagliga regler för hur man uppför sig mot varandra.

5.2 Återupprätta arbetslinjen

Kriminalvårdens arbete måste präglas av hög säkerhet, meningsfull och framåtblickande sysselsättning för de intagna samt förberedelser inför frigivningen. De intagna skall bemötas och behandlas på samma sätt som andra samhällsmedborgare. Det innebär att krav skall ställas på den enskilde samtidigt som skötsamhet skall belönas.

Fel! Okänt namn på

Kriminalvården skall ha en tydlig arbetslinje. Åtskilliga interner behöver öva upp vanliga sociala färdigheter: laga mat, tvätta, städa, läsa tidningen, deklarerera etc. Många intagna saknar helt arbetslivserfarenhet i vanlig mening. Sysslolöshet blir till ett problem för många intagna. Att ha arbetsuppgifter och skaffa sig sunda rutiner måste vara en central del av verksamheten. Studier eller behandlingsaktiviteter passar inte alla och upptar inte heller all tid som framför allt de långtidsdömda har.

Vi vill återupprätta arbetslinjen, dvs. se till att anstalterna lägger mer kraft på att åstadkomma arbete inom ramen för sin verksamhet. Vi är också positiva till att intagna skall kunna beviljas frigång för planerad och strukturerad introduktion till arbetslivet, vilket regeringen föreslår.

5.3 Förbättra programverksamheten

Programverksamheten skall hålla en hög kvalitet. Det finns ett antal program för intagna. Många idéer har hämtats från Kanada och England där psykologer ofta håller i kurser och behandling. Vi är positiva till behandling på anstalt. Motivationsbehandling måste dock vara långsiktig och ha kontinuitet. Det behövs en strategi i utbudet och dessutom måste de intagnas placering på anstalterna vara flexibel då internerna har kommit olika långt i programverksamheten.

För att uppnå bästa möjliga resultat måste programverksamheten utvärderas, följas upp och kvalitetssäkras. Detta bör lämpligen ske i samverkan med forskare och andra experter inom de relevanta områdena. Våra förslag om ökade inslag av entreprenad inom kriminalvården bidrar till att vårdinnehållet får ett tydligare inslag av professionalism.

5.4 Bekämpa missbruket

Bekämpningen av narkotika på anstalterna måste bli effektivare. Det är viktigt för att upprätthålla ordningen och öka motivationen för de intagna. Urinprov för att kontrollera missbruk bör tas varje dag. Vägran att avge urinprov skall regelmässigt innebära att den villkorliga frigivningen skjuts upp. Det behövs fler narkotikahundar för att effektivisera arbetet mot narkotikan. Intagna som ertappas med att ha mottagit narkotika vid besök bör få fortsätta att ta emot besök, men då bakom en glasruta.

5.5 Lös platsbristen

Platsbristen måste åtgärdas. Kriminalvårdsstyrelsen anser att det behöver inrättas cirka 2 000 nya platser fram till år 2008 för att minska på trycket i kriminalvården. Samtidigt läggs en del gamla anstalter ner. Överföringen av utvisningsdömda till deras egna länder bör förenklas, och arbetet inom EU för att uppnå detta skall intensifieras.

5.6 Fokusera på personalens roll

Utbildningen inom kriminalvården måste förbättras. Dagens låga utbildningsnivå är inte acceptabel. Det borde vara ett minikrav att de anställda skall ha genomgått grund- och fortsättningsutbildningen. Personalens arbetsuppgifter bör renodlas till att vara endera vårdande eller myndighetsutövande. De som arbetar med vård och behandling bör inte även besluta om visitationer, restriktioner och övriga repressiva inslag. Möjligheterna för en basutbildning i kriminalvård bör utredas.

5.7 Öppna för ökat entreprenörskap inom kriminalvården

Kriminalvården i Sverige bedrivs i huvudsak av staten. Vissa privata inslag finns, men bara i den del av vården som närmar sig det sociala området. Privata anstalter förekommer både i USA och i Storbritannien och har där visat sig mycket framgångsrika. Enligt vår uppfattning är tiden nu mogen att påbörja försök med att bedriva kriminalvård på entreprenad.

När driften av en anstalt läggs ut på entreprenad måste naturligtvis drift och myndighetsutövning skiljas åt eftersom myndighetsutövning inte skall läggas ut på privata aktörer. Att på detta sätt skilja på rollerna är bra, eftersom man därigenom får en tydlig uppdelning mellan olika personers roller i anstalten.

5.8 Förbättra utslussningen i frihet efter avtjänat straff

Fortfarande kommer många direkt från slutna avdelningar till friheten utan någon form av utslussning. Många intagna frigges dessutom till en markant sämre social situation i dag jämfört med för tio år sedan. Frigivningsförberedelserna bör därför förbättras och de intagna bör i högre grad motiveras att delta i den verksamhet som kan ordnas. Det behövs ett bättre samarbete mellan anstalterna, frivården, socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

Stockholm den 21 mars 2006

Beatrice Ask (m)

Jeppé Johnsson (m)

Hillevi Engström (m)

Anita Sidén (m)

Cecilia Magnusson (m)

Bengt-Anders Johansson (m)

Bertil Kjellberg (m)